محەڕەم محەمەد ئەمین وەک سەرەتایەک بۆ هونەری ڕۆماننووسین

محەمەد ڕەنجاو
(سلێمانی)

دەکرێ کە قسە لەسەر ڕۆمان و سەرەتاکانی سەرهەڵدانی ڕۆمان بکرێ، وەک ئەو دنیابینییە لێکبدرێتەوە کە قسە لەسەر شارستانیەت و سەرتاکانی هەنگاونان بەرەو شارستانییەت دەکرێ، چونکە سەرەتاکانی ڕۆمان زادەی هەمان ئەو سەرەتا شارستانییانەن کە مرۆڤایەتی هەنگاوی تێدا هەڵێناوە.

سەرەتای پەنجاکان، سەرەتای خەمڵینی ئەو گۆڕانکارییانە بوون لە کوردستاندا کە لە دەرەنجامە ڕوونەکانی جەنگی جیهانی دووەمەوە کەوتبوونەوە، ئەو جەنگی دنیای بە ئاقارێکی دیکەدا برد کە تەواو جیاواز بوو لەو ئاقارەی دنیا پێشتر لەسەری ڕاهاتبوو، جەنگ و دەرەنجامەکانی ئەو جەنگە، شێوازێک لەشێوازەکانی جیهانگیری بەسەر کۆمەڵگای ئەوسادا پەرت کردبوو، گەلی کوردیش لەم دۆخە جیهانگیرییەی جەنگ بێبەری نەبوو، ئەو ئاوێزە بوونە سەربازی و ڕووناکبیری و ئابوورییەی جەنگ دروستی کردبوون، سیماکانی خۆی بەسەر خەڵکی کوردستانیشدا پەرت کردبوو، ئەم دۆخە نوێیەش نەدەکرا بێ گۆڕانکاری لە بیرکردنەوە و نوێبوونەوە لە ئاستی ئەو بیرکردنەوە کوردییە ڕاگوزەر بکات، چونکە لە هەموو سەردەمەکاندا، سیمای هەرە دیاری کورد و مانەوەی ئەو بوونە کوردییەش بە خۆگونجاندن لەگەڵ گۆڕانکارییەکاندا پەیوەست بوو، ڕووی گەشی هەموو ڕابردووی کورد، ڕووی پێشوازیکردن لە گۆڕانکارییەکان بووە، قبووڵکردنی پێشهاتە تازەکان و ئەو گەلە بوونی خۆی و بەردەوام بوونی ئەو بوونەی لە گۆڕانکارییەکاندا بینیوەتەوە، هیراقلیتسی یۆنانیش، دەمێکە گوتوویەتی: «گۆڕانکارییەکان سیمای بنچینەیی هەر بوونێکن».

ئەم گوڕانکارییە گەوهەرییانەی لەم جەنگە کەوتنەوە، سەرەتاکانی چیرۆکی درێژی کوردی وەک بنەمایەک بۆ ڕۆمانی کوردی لێ بەرهەم هات و ئەو مرۆڤەش کە ئەمڕۆ بەڕێزەوە یادی دەکرێتەوە، کاراکتەری سەرەکیی ئەم هەنگاوە مەعریفییە بوو، کە دابڕانێکی جەوهەری لە

بەرهەمە داهێنراوە ڕووناکبیرییەکانی پێش قۆناغی خۆی کرد.

محەرەم محەمەد ئەمین بەرهەمی سەردەمێکی ئاڵۆز و یەکلاییکەرەوە بوو، سەردەمێک کە لە شوناسێک دەگەڕا بۆ ناونانی خۆی، لەوە ناچێ ئەو بە پێخواسی هاتبێتە ناو گەمەکەوە، گەمەی نووسین و ئەفراندن و دابڕان لە سەردەمەکانی پێش خۆی، ئەو شارەزای سەردەمەکەی خۆی بوو، پرسیارەکانی ئەو سەردەمەشی وروژاندووە، سەردەمێک کە شار وەک پێگەیەکی جوگرافی و گردبوونەوەیەکی کۆمەڵایەتی پێداویستی ژیارییانەی خۆی ڕاگەیاندووە.

جەنگی جیهانیی دووەم و ئەو ڕووداوانەی لەو جەنگە کەوتنەوە، کاردانەوەیەکی دیاری لەسەر پێگەی کۆمەڵایەتیی ڕۆژهەڵات داناو کوردستانیش لەم گۆڕانکارییانە تەریک نەبوو، ئەو گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییانەش کە لەناو پێکهاتەی بونیادی ئەو کۆمەڵگایەوە هاتبوونە دی کە دەکرێ لێرەدا بە ژێرخانی کۆمەڵایەتی قسەی لەسەر بکەین، پێویستی بە جۆرێک لە جۆرەکانی سەرخان هەبوو بۆ تەعبیرکردن لەو گۆڕانکارییەی ژێرخانی کۆمەڵگا، ئەو سەرخانەش، ئەو جووڵە فیکرییە بوو کە پێشەنگاکانی ئەو قۆناغە ئیشیان لەسەر دەکرد و محەرەم محەمەد ئەمین لە چیرۆکدا وەک پێشەنگێک خۆی خستە ڕوو، گەشەی هەرە دیاری کۆمەڵایەتی لەم قۆناغەدا، گەشەی ژیانی شار و گۆڕانکاریی ئەم قۆناغە بوو لە پێکهاتەی کۆمەڵگای گوندی.

نۆڤلێتی «مام هۆمەر» لە ساڵی ١٩٥٤دا لە هەولێر لە چاپخانەی کوردستان و لەسەر ئەرکی محەمەد مەمەندی ددانساز چاپی کردووە، کە دەکرێ مێژووی نووسینی نۆڤلێتەکە بۆ بەر لەو مێژووە بگێڕینەوە.

نۆڤلێتی «مام هۆمەر» کە خۆی بە چیرۆکی درێژ وەسفی کردووە بە دوو ئاراستەدا گرنگیی خۆی پەرت دەکا.

ئەم نۆڤلێتە، هەموو بنەماکانی پێکهاتەی ڕۆمانی بەخۆوە گرتووە، هەر لە بەرینی ڕووداوەوە کە دەکرێ زۆر پەلوپۆی لێ بکرێتەوە، تا چڕکردنەوەی زەمەن و قووڵی ناوەڕۆکە فەلسەفییەکە، کە ئەمەیان زیاتر جێگەی بایەخی منە بەو بەرهەمەی محەرەم محەمەد ئەمین ئاراستەی دووەم کە گرنگی ئەم شاکارە ڕوون دەکاتەوە، مەسەلەی قسەکردنە لەسەر شار، دەرچوونە لەو جوغزە بەر تەسکەی کێشەکانی گوند و ڕووداوەکانی پەیوەست بە زەوی و چاندن.

مام هۆمەر، لە شار دەژی و ئەمە گۆڕانکارییەکە لە پێگەی جوگرافی ژیانی خۆی، چۆن گۆڕانکاریەکیشە لە پیشەیەکی تازەی مام هۆمەر کە دەکرێ لێرە بە کێشەی چرکەسات ناوزەدی بکەین، ئەگەر مام هۆمەر لە گوند بوایە، هەرگیز ڕایەڵەیەک بۆ ئەم ڕووداوانەی نۆڤلێتەکە بەرهەم نەدەهات، چونکە لە گونددا کێشەی چرکەسات بەدی ناکەیت. زەمەن لە گونددا، زەمەنێکی جیبوەییە، بەڵام لەشاردا زەمەن زەمەنێکی چرکەییە. گوندی هاوینان بەردەوام کار دەکەن، بۆ ئەوەی زستان بەردەوام کارنەکەن و بخۆن، شاری ڕۆژانە کار دەکا، بۆ ئەوەی شەوانە بە ئاسوودەیی و تێری بخەوێ و تووشی گرفتی لەو جۆرە نەبێ کە مام هۆمەر بەهۆی لە دەستدانی کاری ئەو ڕۆژەی، شەو تووشی کارەساتی وا ببێت.

مام هۆمەر حەماڵێکە، ڕۆژانە تێکەڵی بازاڕ و بازرگانەکان دەبێ. بەو ڕەنجە منداڵەکانی بەخێو دەکا.

ئەو هەموو ژیان لە کۆپانەکەی پشتییەوە بەدی دەکاو ئەوەی ئەو ڕۆژە پەیدای نەکات، شەو نییەتی بیخوات، هەر ئەوەشە وا دەکات ئەو ڕۆژەی کە نەیتوانی کارێکی دەست کەوێ و شتێک پەیدا بکات بۆ ئەوەی بیدا بە کولێرەو چای ئێوارە، سەرجەم ژیانی بە ئاراستەیەکی تراژیدیدا کەوتەوە و خۆی کەوتە بەندیخانەوەو خەجێی ژنیشی وەک سۆزانییەک کەوتەوە، مام هۆمەر ئەو ڕۆژەی نەیتوانیبوو پارەیەکی دەست بکەوێ، ئێوارەکەی منداڵەکانی بێ شێو بوون و لە برسانا هەراسان ببوون، لە ماڵی بایز بەگی دراوسێشیان «ئاهەنگ بوو، باخچەکەیان بە گوڵی سەوز و سوور ڕازابۆوە، قاپی چێشت و پێکی مەی لەسەر مێز ڕیز کرابوون.» ئا لەو کاتەدا مام هۆمەر پێ لە جەرگی خۆی دەنێ و بۆ دزینی دەورییەک چێشت بۆ منداڵەکانی دەچێتە موبەقەکەی ماڵی بایز بەگ، بەڵام دەگیرێ و حەواڵەی پۆلیسخانە و دادگا دەکرێ و بە سێ مانگ بەندی سزا دەدرێت، لە ماوەی ئەم سێ مانگەشدا، ژنەکەی لە پێناوی بژێویی منداڵەکانیدا، دەست لەگەڵ پیاوان تێکەڵ دەکاو وەک سۆزانییەک ڕۆژانەی خۆی دەباتە سەر.

دوای سێ مانگەکەو بەربوونی مام هۆمەر، هەر لەیەکەم شەودا، کاتێ یەکێک لە پیاوانی سێکسی دەچێتە ماڵیان، بێ ئاگا لەوەی خەجێ مێردی هەیە، دوای سێ مانگ زیندانی، ئەم ڕۆژە ئازاد بووەو لە ماڵەوەیە، لە تێک هەڵشاخانێکا، مام هۆمەر دەکوژرێ و ژنەش بەسەر لاشەکەی ئەودا خۆکوژی دەکا. هەڵبژاردنی بابەتێکی ئاوا

لەو سەردەمەدا، گۆڕانکارییەکی دیارە لە دید و بووچوونەکاندا، ئەمانە هەموو کەرەستەیەکی بەپێزی ڕۆماننووسین، هەر ئەوەشە وا دەکا ئێمە محەڕەم محەمەد ئەمین وەک سەرەتایەک بۆ هەوڵەکانی ڕۆماننووسین لە ئەدەبی کوردیدا پێناسە بکەین.

لەوە دەچێ چیرۆکنووس، هۆشمەندییەکی باشی لەسەر ئەدەبی جیهانی و ڕۆمانی جیهانی هەبووبێ بەتایبەتی دیستۆیڤسکی، چونکە هەموو هەڵبژاردنەکانی ئەو بۆ ڕووداو و ڕایەڵ و چنینەکانی ڕووداوەکان، بە وریاییەکی زۆرەوە مامەڵەی لەگەڵدا کراوە، بەتایبەت ڕۆحە فەلسەفییەکەی. تۆ تەماشاکە هەڵبژاردنی کارەکتەرێک، کار دەکا، کاری دەست ناکەوێ، منداڵەکانی برسین نانیان دەست ناکەوێ، دزی کردن لە پێناوی نەمردنی مرۆڤدا. ئەمانە هەموو، کەشوهەوایەکی دیستۆیڤسکیانەی بەسەردا زاڵەو ڕۆحێکی فەلسەفییانەش باکگراوندی هێڵە فیکرییەکانی ئەم نۆڤلێتەن. دیستۆیڤسکی هەموو هێڵە فیکرییەکانی، ئایدیاکانی و لە دواییشدا دیدی ئەو بۆ ژیان لەیەک ڕستەدا کۆدەبێتەوە کە دەڵێ: «ئەگەر خوا نەبێ، هەموو شتێک جایزە.» دەشێ لای دیستۆیڤسکی (خودا) زیاتر بەهایەکی فیکری و ئەخلاقی تێدا بەرجەستە بووبێ تا سیمبۆلێکی میسالییانە، بەڵام دەشێ ئەم دیدە فەلسەفییەی دیستۆیڤسکی، کاردانەوەیەکی زۆری بەسەر محەڕەم محەمەد ئەمین-دا جێهێشتبێ، چونکە ناکرێ ئاگای لە دنیاو جیهانبینی و لە دواییشدا شاکارەکانی دیستۆیڤسکی نەبووبێ و ئەو کەشە درامایییە دیستۆیڤسکییەی بە بەرهەمەکانییەوە دیارە، هەڵگری ئەم ڕاستییەن و لە نۆڤلێتی مام هۆمەر-دا، ئەم کەشە زۆر بە زەقی دەبینرێ، بەتایبەتی لەو دیدە گوماناوییەی بەرامبەر هەق و ناهەق دەری دەبڕێ.

مام هۆمەر منداڵەکانی بە برسێتی دەبینێ، هەست دەکا، ئەوان بێ شێو سەر دەنێنەوەو لەو دیو ماڵەکەی ئەوانیشەوە بایز بەگ لە عەیش و نۆشی بادەو خواردنی باشدان.

ئەو دەزانێ دزی کردن، هەر دزی کردنە هەر چەند جۆرە پاساوێک دوای ڕووداوی دزییەکە لە دادگا دەخاتە ڕوو بەوەی کە ئەو سەروەت و سامانانەی بایز بەگ بەری ڕەنجی چەندان زەحمەتکێشی وەک ئەوە، کە ئەم تەحەکومی تێدا دەکا، بەڵام ئەمە تەنیا پاساوێکی بەردەم دادگایە، ئایدیای ڕوونی ڕۆمانەکە، ئایدیای (ئەگەر خوا نەبێ، هەموو شتێ جایزە)کەی دیستۆیڤسکیە.

بۆ ئەوەی منداڵەکانی لەبرسان نەمرن، دەبێ شتێک بکا، هەموو شتێکیش لە پێناوی ڕزگارکردنی منداڵەکانی لە مردن و برسێتی ڕەوایەو هەر ئەو دیدە فەلسەفییەشە، کە ئاراستەکەری کاراکتەری سەرەکیی نۆڤلێتەکەیە بۆ دزی کردنی دەورییەک چێشت.

ڕووداوەکانی کورتە ڕۆمانی مام هۆمەر، سەرجەم لەکەشو هەوایەکی درامی خەستدا دێن و دەچن و میکانیزمی ئەو وەگەڕخستنە درامییەش، ئەو ئاراستە فیکرییە تەحەکومی تێدا دەکات، کە جۆرە ڕەواییەک دەدا بەو دزی کردنەو ئەو دیدە فەلسەفییەی دیستۆیڤسکیش، هەمیشە ئامادەیە لە هێڵە فیکرییەکەی مام هۆمەردا.

مام هۆمەر ئەگەر لە سەرەتاشەوە بە دڵەڕاوکێ و ترسێکەوە ئەم هەنگاوی دزییەی نابێ، ئەوا لە دواییدا ئەو بیرکردنەوەیە بەرەو خەملاندنی زیاتر دەچێ و ئەو گەمەی بەو یاسایانە دێ کە مرۆڤێک لەسەر دەورییە شۆرباوێکی بەرماوەی خەڵکانی تر بەسێ مانگ بەندی مەحکووم دەکاو کەسانی تریش سەرەڕای چەوساندنەوەی هەزارانی وەک مام هۆمەر و ڕووتاندنەوەی خەڵکی لە بەرامبەر یاسادا، ڕووسوورن و بەڕێزەوە پایەی چەوسێنەرانەیان هەڵدەسەنگێنرێ.

ئەوە ئەو ڕژێمە پۆخڵەواتانەن کە یاساکانیان بە بەری زوڵم و چەوساندنەوە و مشەخۆری دادەبڕن و وەک نوێنەری ئەو زوڵمەش حوکم دەکەن کە هەزاران مام هۆمەریان دروست کردووە، محەڕەم محەمەد ئەمین لەم نۆڤلێتەیدا بە نەفەسێکی درێژەوە مەودای ڕووداوەکان والا ناکاو چنینی ڕووداوەکان بروسکە ئاسا ڕایی دەکا. ئەوە لە کاتێکدا کاری ڕۆمانووسین دروست کردنی ئەو فەزا درامییەیە کە پەلوپۆ بە ڕووداوەکان دەبەخشێ، ئەوە جگە لەوەی دەبێ حیسابی ئەوەش بۆ ئەو چیرۆکنووسە گەورەیەی کورد بکرێت کە ئەو لەسەردەمێکی زۆر دواکەوتوودا مەسەلەیەکی گرنگی وروژاندووە، مەسەلەی کاری سۆزانیەتی و هەڵخلیسکانی ئافرەتێک بۆ کاری لەشفرۆشی.

من نەمزانیوە پێش ئەو مێژووەی محەڕەم محەمەد ئەمین ئەو چیرۆکەی تێدا بڵاوکردۆتەوە هیچ ڕووناکبیر و چیرۆکنووسێکی تر، توانیبێتیان ئەم مەسەلەیە بوورووژێنن، ئەمەش زیاتر منەوەر بوونی ئەو زاتەمان بۆ ڕوون دەکاتەوەو ئەوەشمان پێ دەڵێ کە ئەو زیاتر لەناو ڕووناکبیرییەکی شاریدا ئیشی کردووەو مام هۆمەریش وەک بەرهەم چۆن سەرەتایەک بووە بۆ ڕۆمانی کوردی، ئەوا لەسەرێکی تریشەوە سەرەتایەک بوو بۆ گواستنەوەی

قـۆناغـێکی مـێـژوویی دواکـەوتوو بۆ قـۆناغـێکی پێشکەوتووتر کـە ئەویش بازدانە لە کـێشـەی زەوی و جووتیـار و کێشـەکانی پەیوەندی بەلادێ و زەوییـەوە و هەڵدانەوەی لاپەڕەیەکی نوێ لـە تۆمـارکـردنی ئاراستـەیەکی نوێی ڕووناکبیری کە ئەویش باس کردنی کێشەی شار و هەراوهۆریای بازاڕ و کەسایەتیی بازرگان و ڕەنجی حەماڵ و کرێکارانە کە لە بەرهەمێکی ئەدەبیدا و بەتایبەت لە چیرۆکدا بەم شێوازە ڕوونە خۆی بخاتە ڕوو. مـامـۆستـا مـحـەرەم لە ڕووی بابەت و شـێوازی هەڵبژاردنی ڕوداو و دابڕان لە کەرەسەکانی واقیع-ی بەر لەخۆی، وەک نوێخوازێک دێتە بەرچاوان، بەڵام لە ڕووی کەرەسـەکانی دەربڕین و ستـایلی دارشتنی فیکرەکان و هونەری مـۆدێرنی ئەوسـا کـە ئەم چیـرۆکی بیـانی پێ خـوێندۆتەوە، نەیتـوانیـوە هەنگاوێکی پتەو و جـێگیـر باوێت، ئەو بەهەمـان مـوفـرەدەو کـەرەسـەکـانی دەربڕینی سەردەمەکەی خۆی ئەو بابەتە نوێخوازییانەی نووسیوە، واتە ئـیـشـکالیـەتی ئەو لە شـێـوازی نووسـیـندایە لەو دەربڕینانەدایە کـە پایەو دەسـەلاتی نووسـینی ئەویان پتەوتر دەکرد، ئەو لە نوڤلێتی مام هۆمەردا زۆرجار لە چیرۆکی گوێ ئاگردان و گێڕانەوەیەکی سەرەتایی نزیک دەبێتەوە کە ئەمە خاڵێکی هەرە سەرەکی و لەبارچاوەو ئەوە گـرفـتی ئەوەشی بۆ دروست کـردووە کـە نەتوانێ بەردەوامییەک بە وردەکاری ڕووداوەکان و ئاڵوگۆڕکێی چنینەکان و لە دواییشدا بەخودی ئەو فۆرمسازییە بدات کە هونەری ڕۆمان نووسین گەرەکیـەتی بەڵام ئەزموونی پاش پێنج سـاڵی تری بۆ سـەرەتاکـانی ڕۆمـان لای ئەم نووسـەرە، جـۆرێک لە تێـپـەڕاندنی تێـدایە بۆ بەرجـەسـتـەکـردنی ئەو پەیامـەی ئەو دەیەوێ بەهۆی نووسینەوە بیگەیەنێ بەتایبـەتی لە نۆڤلێـتی (ڕێگای ئازادی) کـە بەڕاسـتی دەکـرێ ناو لەم بەرهەمـە بنرێت نۆڤلێت، هەر چەند لە مـەشـیـاندا هێندەی پابەندی تۆمـارکـردنی ڕووداو بێت نەیتـوانیـوە هێندە تەکنیکی هونەری فـریای بکەوێت، بەڵام بە بەراورد لەگـەڵ مـام هۆمـەر کـارێکی جددیتر و هونەریترە بە تایبـەتی چاپە کـۆنەکـەی، واتە چاپی یەکـەمی کە لەسـاڵی ١٩٥٩ لە چاپخانەی کامەران-ی سلێمانی چاپی کردووە، لێرەدا دەکرێ ئەو ناهەقیـیـەی دەزگـای سـەردەم لە مـحـەرەم محەمەد ئەمینی کردووە بخرێتە بەرچاو بەتایبەتی لەو «ڕۆڤـار»ەی کـە بۆ ئەم نووسـەرەیان دەرکـردووە چەند بەخشندە بوون بۆ چاپکردنی هەندێ لەبەرهەمـەکـانی لە ڕۆڤاردا، ئەوەندەش بێ ئەمانەتییان کردووە لە چاپکردنی بابەتەکـانی بەتایبـەتی لە چاپکردنەوەی ئەم نۆڤلێـتـە، ئەوان لە چاپ کـردنەوەی «ڕێگای ئازادی»دا، بە بڕگـە لە نووسینی ئەم بەرهەمەیان قرتاندووە.

بۆ نموونە لەلاپەڕە (٧)ی کـتـێـبـەکـە، (١٠) دێڕیان قرتاندووە لەلاپەڕە (٩)، (٥) دێڕیان قرتاندووە.

لەلاپەڕە (٦٠)، (٢) دێڕ پەڕێنراوە، ئەوە جگە لە زۆر کەموکووڕی و هەڵەی تر.

نۆڤلێـتی ڕێگای ئازادی کـە لە کـتـێـبـێکی (٦٤) لاپەڕەییدا چاپ کراوە، باس لە کەفوکوڵ و ئامادەباشی بۆ شۆڕشی ١٤ی گـەلاوێژ دەکاو پاڵەوانی نۆڤلێـتـەکەش، عەبدولکەریم قاسم خۆیەتی.

ئەم بەرهەمـەی مـحـەرەم مـحـەمـەد ئەمین، لە ڕووی تەکنیک و جـووڵەی ڕووداوەکـانەوە، کـارێکی دانسـقـەی سـەردەمەکـەی خۆیەتی بەتایبـەتی لە ڕووی تێـهـەڵکێش کردنی ئەو بانگەواز و بەڵگەنامە ڕەسمی و سیاسییانەدا کـە لەو قـۆناغـەدا بڵاوکـراونەتەوە و ئەمـە تەکنیکی نۆڤیلێـتـەکـەی پتـەوتر کـردووە و مـەودایەکی بەرینتری داوەتە ڕووداوەکـــان و تۆمـــارێکی هونەرییـــانەی ڕووداوەکانی ئەو سەردەمەن ئەوە جگە لەوەی ئەو زمانە سادەیەشی تێپەڕاندووە کە «مام هۆمەر»ی پێ نووسیوە.

مـحـەرەم مـحـەمـەد ئەمین، هەمـوو بەرهەمـەکـانی بە چیرۆک ناوزەد کردووە، بەو دوو نۆڤلێتانەشەوە کە ئێمە لەم باسـەدا هەڵوێسـتـەیەکـمـان لەسـەر کـرد. دەکـرێ خەڵکانی تریش بەهەمان پێناسە ناویان لەو دوو بەرهەمە نابێ، دەکـرێ دان بەوەشـدا بنرێ کـە خـۆشم بەترس و گومانەوە ناوم لەم دوو چیرۆکە درێژە نابێ نۆڤلێت بەڵام ئەوەی کە بێگومانم لێی، ئەمـانە سـەرەتایەکی باشن بۆ ڕۆمـانی کوردی و هەوڵـی مـرۆڤـێکن کە لەسـەردەمەکـەی خۆیدا ویستوویەتی ستـایلێکی تری پێبێ بۆ نووسینی چیـرۆک، هەر وەک ئەوەی دنیـابینییـەکی تری پێبـووە بۆ هەڵوێست وەرگرتن بەرامبەر ژیان و ڕووداوەکان، ئێمەش هەر زوو دانمان بەو گرفتە دانابێ کە لە پرۆسەی نووسینی ئەودا هەبووە، بەڵام نووسـەری گـۆڕین، قـەڵەمـێکی بە بڕشت بووە بۆ سەردەمەکەی، بۆ تۆمارکردنی سەردەمێکی نوێ کە پێویستی بە بیرکردنەوە و تەکنیکێکی نوێ بووە بۆ تەعبیرکردن لەو سەردەم و قۆناغە.